

Vážení a milí čtenáři,

v posledním čísle tohoto roku přinášíme reportáže z různých odborných pracovišť a z konference, které poradkyně rané péče nedávno navštívily. Doufáme, že informace v nich obsažené mohou představovat pomyslné pootevření dalších dveří i pro vás.

Dále nabízíme inspiraci pro usnadnění čtení a k lepšímu porozumění knížkám. Možnost si o ději povídat s použitím obrázků vytvořených v programu InPrint a šikovně umístěných na multifunkční plastové obálce u knížky je jednou z našich posledních novinek mezi vyráběnými pomůckami.

Z rodin přinášíme tipy na domácí smyslohraní, kreativní využití vizualizace pro podporu komunikace, zkušenosti se znakováním i příběh vzniku dětského odborného léčebného ústavu v Karviné v Lázních Darkov.

Také pokračujeme v představování dalších kolegyň, které takto můžete trochu blíže poznat v rámci štafety rozhovorů. Tentokrát ještě chvíli zůstáváme v Praze.

Děkujeme vám za přízeň, autorům textů za chuť sdílet svoje postřehy a zkušenosti.

Přejeme poklidný závěr roku

a těšíme se na vás v příštím roce!

At' vám to v roce 2025 společně pěkně ladí!

*Alice Pexiederová, poradkyně rané péče
a redaktorka Zpravodaje*

Muzikantská rodina

Tá - ta vče - ra v ša - tní - ku za - tlou - kal pár hře - bí - ků. Bum, bum, bum,

bum, bum, bum, dív ne - zbo - řil ce - lý dům.

1. Táta včera v šatníku zatloukal pár hřebíků.

ta hraje, ta hraje, na skleničku od čaje.

Bum, bum, bum, bum, bum, bum,

v

4. I náš Věna ze zvyku umí dělat muziku,

dív nezbořil celý dům.

panečku, panečku, vařečkou o vařečku.

2. V kuchyni zas maminka, každou chvíli zacinká,

5. Když my hrajem do-re-mi, každý pozná,

pokličkou, pokličkou, velkou nebo maličkou.

kdo jsme my,

3. Naše malá Monika taky v hudbě vyniká,

jediná, jediná, muzikantská rodina.

Ať vám to v roce 2025 společně pěkně ladí!

Diakonie
Českobratrské církve evangelické

Raná péče
diakonie

VZDĚLÁVÁME SE

- [KONFERENCE RANÉ PÉČE ...](#)(STR. 4)

PŘEDSTAVUJEME

- [ORGANIZACE NAUTIS – CENTRUM ODLEHČOVACÍCH SLUŽEB KUNRATICE](#) (STR. 6)
- [DĚTSKÉ CENTRUM CHOCERADY...](#)(STR. 8)

PŘEDSTAVENÍ ČLENŮ TÝMU

- [NÁŠ TÝM — SILVIE RÁŽOVÁ](#) (STR. 9)

POMŮCKY V PRAXI

- [JAK SI VYROBIT SVOU VLASTNÍ KNÍŽKU S PIKTOGRAMY](#) (STR. 11)

ZKUŠENOSTI Z RODIN

- [SMYSLOHRANÍ](#) (STR. 13)
- [MAMINČINY OBRÁZKY JAKO DALŠÍ PODPORA PRO KRYŠTŮFKA](#) (STR. 14)
- [CO NÁM DÁVÁ ZNAKOVÁNÍ](#) (STR. 18)
- [PŘÍBĚH VEDOUcí K OTEVŘENÍ DĚTSKÉHO ODBORNÉHO LÉČEBNÉHO ÚSTAVU V KARVINÉ V LÁZNÍCH DARKOV](#) (STR. 19)

[KONTAKTY](#) (STR. 21)

SHRnutí Z KONFERENCE RANÉ PÉČE

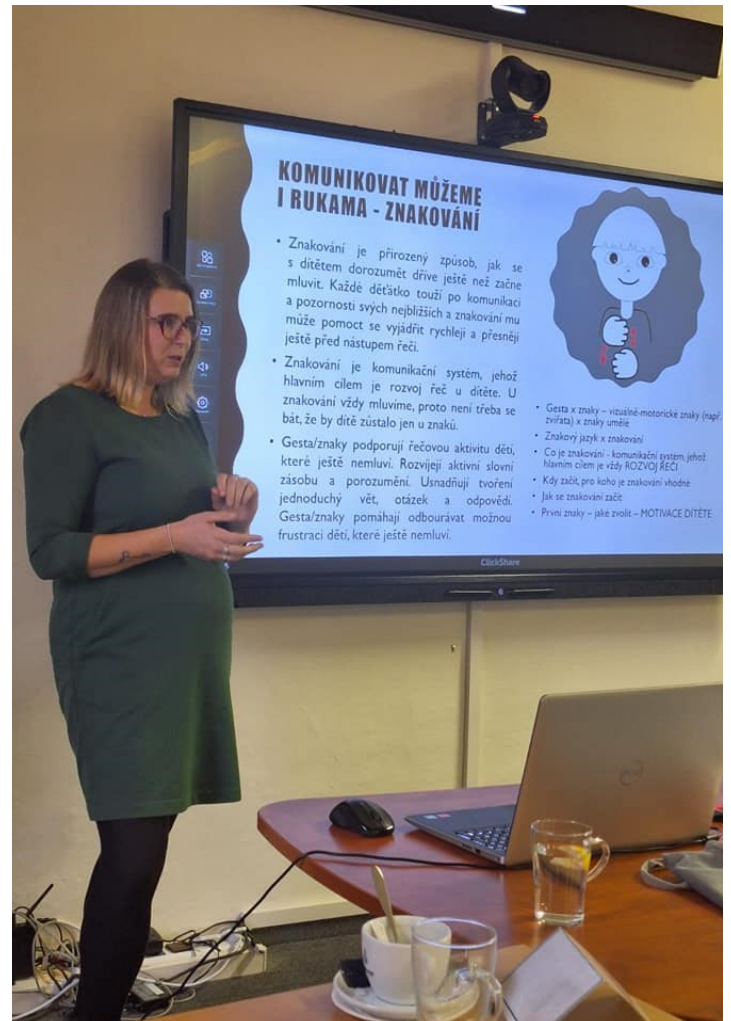
V listopadu 2024 k nám do rané péče doputovala pozvánka na VI. Konferenci rané péče pořádanou Centrem sociálních služeb Tlozkov. Centrum je členem Asociace rané péče. Pozvánka slibovala účast zajímavých hostů, proto jsme neváhaly a vyrazily do Benešova, kde má centrum své detašované pracoviště.

Po krátkém úvodu a představení hostů PhDr. Radkou Jirouškovou zahájila svou přednášku **MUDr. Elsa Zemánková**. Paní doktorka je pediatřička a genetička, pracuje ve společnosti E-med a krom jiného je členkou správní rady nadačního fondu Zlatá hvězda. Cíleně se snaží o propojení medicíny se sociální oblastí a bojuje za to, aby primární péče zůstala i nadále základem pro pacienta a aby na pediatrickou péči plynule navazovala služba praktického lékaře.

V práci s dětmi se znevýhodněním MUDr. Zemánková vidí několik základních stavebních kamenů – jasné určení diagnózy (o jaký druh onemocnění se jedná), prognózu onemocnění (co mohu očekávat, na co se připravit), možnosti rodiny (co mě to bude stát – finančně, časově, energeticky apod.) a biologický a vývojový potenciál (co je a není v možnostech mého dítěte, co po něm mohu a nemohu chtít, kde jsou jeho hranice). Chtít posouvat dítě dál, než je v jeho možnostech vzhledem k hendikepu, přináší jen frustraci a nespokojenost. Nejdůležitější je podle MUDr. Zemánkové udržet dítě a jeho rodinu v radostném, šťastném modu a těšit se ze společného bytí tady a teď.

Dalším přednášejícím byl **MUDr. Pavel Biskup**, pediatr a ředitel Centra komplexní péče Chocerady. V první části přednášky nám pan doktor detailně centrum představil (čtenáři Zpravodaje si mohou o centru přečíst v samostatném článku). Poté jsme se zabývali tématem péče o děti s těžkým hendikepem a dopadem na rodinu, která o takové dítě pečuje. Péče sama o sobě může být extrémně vyčerpávající, náročná a vysilující a nese s sebou často únavu pečujících, odsunutí sourozenců na druhou kolej, obrovské nároky na vztahy mezi pečujícími, finanční těžkosti apod. Zaměstnanci centra si toto vše uvědomují a nabízejí rodinným příslušníkům možnost na chvíli si od všeho odpočinout a načerpat znovu síly tak, aby se mohli nadále o své děti starat a pečovat o ně s láskou, bez pocitu absolutní vyčerpanosti.

Centrum nabízí dlouhodobou lůžkovou péči a ambulantní služby – fyzioterapeuty, ergoterapeuty, psychology, speciální pedagogy, logopedy aj. Nabízejí pobyt pro rodiče, kteří se teprve seznamují s tím, co péče o děťátko s těžkým hendikepem přináší, a za asistence zaměstnanců se učí zvládnout náročnou zdravotní péči. Respitní služba je poskytována ve formě pobytové a ambulantní. O individuální výuku malých klientů se starají dva speciální pedagogové a tři asistenti pedagoga, vzdělávání se uskutečňuje dle 2. dílu RVP ve III. a IV. stupni závislosti. Celková kapacita centra je 35 klientů. Další Centra komplexní péče naleznete v Kolíně a Kladně.

Po občerstvující přestávce přednášel **Bc. Jan Koláčný, DiS.**, psychoterapeut a vedoucí Komunitního týmu Benešov organizace Fokus Praha, z.ú. V úvodu pan Koláčný představil oblasti působnosti organizace Fokus Praha a současnou proměnu klientské skupiny směrem k nižší věkové hranici.

Dále pan Koláčný mluvil o přímé práci s dětmi se speciálními potřebami. Té se někdy společným úsilím daří, nebo také nedaří. V případě, že dítě nechce spolupracovat, nabídl souhrn deseti zlatých pravidel, pomocí kterých můžeme zmapovat situaci a zjistit, kde se nacházejí potíže.

Jedná se zejména o *motivaci a laskavou komunikaci*. V oblasti *motivace* (pravidlo 1) můžeme pátrat po potřebách a zájmech dítěte, po jeho chuti k sociálnímu kontaktu, výkonu nebo uplatnění. Dále, můžeme *zapojit jeho zájmy* (2) do společné práce, nebo mu nabídnout adekvátní prostor, kdy bude mít možnost se svému zájmu opět věnovat. V oblasti *laskavé komunikace* (3) můžeme sledovat, jestli s dítětem mluvíme tak, aby nám rozumělo (ironie a sarkasmus jsou pro děti nečitelné) a jestli *mluvíme jazykem dítěte* (4) – vysvětlujeme jasně a konkrétně, co se bude dít, způsobem, kterému může rozumět. Děti také potřebují *předvídatelnost* (5) činností a situací. To dává jistotu, porozumění a obvykle i klid dítěti (můžeme podpořit i např. obrázkovým režimem dne). Jak moc *zapojujeme smysly dítěte* (6) k poznávání a porozumění okolí, situací, předmětů? *Přistupujeme citlivě k fyzickým danostem dítěte* (7), nebo překračujeme jeho limity a možnosti, a do jaké míry? Odpověď musí být vždy ku prospěchu dítěte. Nabízíme *pomoc při problémech s pozorností* (8)? Např. aby dítě zvládlo v klidu sedět, může mačkat hračku, nebo mu připravíme prostředí, které není příliš rušivé. *Přistupujeme dostatečně podpůrně k jeho samostatnosti* (9)? Jsme *podporující a pozorní k emočnímu stavu dítěte* (10)? Pokud poznáme, kde jsou potíže, pak snáze můžeme přizpůsobit podmínky, které dítě se speciálními potřebami podpoří, aby mohlo být úspěšné nebo se z chyb mohlo úspěšně učit.

Celou konferenci uzavřela **Mgr. Kateřina Cingl** přednáškou *Komunikace s nejmenšími a neverbálně komunikujícími dětmi*. Kateřina je speciální pedagožka a poradkyně Rané péče Diakonie. Nyní je na rodičovské dovolené, během které se věnuje kurzům a workshopům Znakování pro rodiče s dětmi. V úvodu přednášky Kateřina hovořila o komunikačně bohatém prostředí, které tvoříme tím, že na dítě mluvíme, ukazujeme mu, navazujeme s ním oční kontakt, necháváme mu prostor pro vyjádření. Běžné komunikační prostředí můžeme dále obohatit o vizuální materiály – fotografie, obrázky, režim dne, zážitkový deník. Anebo podpoříme komunikaci rukama – znakováním.

Znakování je komunikační systém (nikoliv znakový jazyk), jehož hlavním cílem je rozvoj řeči u dítěte. U znakování vždy mluvíme a zároveň používáme znak/gesto pro daný pojem. Zásobu znaků můžeme postupně vymýšlet samy, anebo se inspirovat na kurzu či na webových stránkách Rané péče Diakonie. Znakováním se k dítěti dostává další možnost vyjádření, rozvíjí si aktivní slovní zásobu, může tvořit jednoduché věty ještě před tím, než začne mluvit. Neverbální děti získávají možnost se vyjádřit a dorozumět s okolím.

A jak se znakováním začít krok za krokem? Kateřina doporučuje vnímat neverbální sdělení děťátka a vycházet z toho, co ho zajímá, co má rádo. Zvolit si znak, opakovaně ho používat ve vhodných situacích a vždy doprovázet slovem. Dítě chválíme při snaze o opakování znaku. Postupně přidáváme další znaky. Do znakování se snažíme zapojit nejlépe celou rodinu i širší okruh lidí okolo děťátka. Ve znakování jsme důslední a trpěliví v opakování. Hodně úspěchů a radosti ze společné komunikace!

Silva Rázová a Olga Cudlínová, poradkyně rané péče

NÁVŠTĚVA ORGANIZACE NAUTIS – CENTRUM ODLEHČOVACÍCH SLUŽEB KUNRATICE

V září 2024 poradkyně Rané péče Diakonie navštívily organizaci Nautis – Centrum odlehčovacích služeb a volnočasových aktivit, které sídlí na Praze 4 v Kunraticích. Tuto službu řada našich klientů využívá, a proto jsme si chtěli udělat bližší představu o jejím fungování a získat nové informace pro další zájemce.

Organizace Nautis spolupracuje s klienty s poruchou autistického spektra či s podezřením na ni.

Prostory odlehčovací služby nás provedla Mgr. Michaela Danešová (ředitelka střediska), Tereza Švábová (koordinátorka volnočasových aktivit a dobrovolníků) a Mgr. Barbora Králová (koordinátorka odlehčovací služby).

Navštívili jsme místnosti, kde probíhá dopolední odlehčovací služba i odpolední kroužky. Místa, která se využívají k víkendovým pobytům. Viděli jsme terasu i venkovní prostory a také nově zařízený snoezelen.

Pro kunratické středisko organizace Nautis je typická snaha o propojování služby s místní komunitou např. formou dobrovolnictví, různých workshopů. Nyní nabízí možnost využít prostory snoezelenu i pro další zájemce, tj. nejen pro své klienty, ale i pro zájemce z řad veřejnosti.

Informace o službách, které Odlehčovací služba Nautis v Kunraticích poskytuje, lze získat na [webu organizace](#) či přímo v [přehledu aktivit](#). V průběhu roku

je přínosné využívat dny otevřených dveří, kdy je možné se na kroužky a další aktivity přímo zapsat a užít si zároveň kulturní program, který je na akcích přichystán.

Nyní bychom vám rádi nastínili informace k jednotlivým službám kunratického Nautisu.

V odlehčovací službě probíhají denní i víkendové odlehčovací pobyty.

Dopolední odlehčovací služba se uskutečňuje ve dnech pondělí až čtvrtek. Využívají ji děti především předškolního věku. V jedno dopoledne se zde schází maximálně šest dětí, s kterými spolupracují čtyři pracovníci. Během této aktivity mohou děti navštěvovat snoezelen, chodit na vycházky, mají hudební či výtvarné činnosti. Pro řadu dětí je toto místo první zkušeností s pobytem mimo rodinu, prostor, kde zažívají první interakce s dalšími dětmi i novými dospěláky. Tato služba může být první přípravou na školku. Pracovníci spolupracují s přítomným logopedem, zkouší děti seznamovat s komunikačními kartami a fotografiemi. Pokud má dítě svůj individuální komunikační systém, např. znak do řeči, pracovníci jej respektují a snaží se s ním pracovat. Dopolední odlehčovací služba má svůj harmonogram a hranice, není však koncipována ve stylu např. ABA terapie. Během dopolední odlehčovací služby není zajištěna strava, děti si ji nosí z domova.

Celodenní a víkendové odlehčovací pobyty probíhají v době víkendů. Zde v Kunraticích se jich zúčastňují především děti ve věku mladšího a staršího školního věku. V době pobytové odlehčovací služby je v organizaci zajištěno i stravování účastníků.

V prostorách služby probíhají i letní příměstské tábory. Kunratický Nautis pořádá též letní tábory nebo plavecké či lyžařské pobyty dětí s rodiči mimo Prahu.

V Kunraticích se zaměřují také na nabídku různých kroužků. Ty probíhají v odpoledních hodinách a jsou zaměřeny na zájemce do osmnácti let. Kroužků se může, dle jejich zaměření, účastnit i skupinka více dětí. Vždy se dbá na sladění skupinky podle věku dětí, jejich specifik. Kromě pracovníka kompetentního k vedení kroužku je během volnočasové aktivity přítomen i asistent. Je zde možné vybrat si např. logohrátky, neurotrénink, výtvarné či sportovní aktivity (plavání ve veřejném bazénu, jógu, běh), hru na klavír... Kroužky probíhají i mimo budovu služby, např. v místní sokolovně je cvičení rodičů s dětmi. Během kroužků se pracovníci snaží vycházet z individuality jednotlivých dětí. Zaujalo nás, jak třeba při kroužku hry na klavír lektor označuje klávesy čísly či barevnými puntíky.

Atmosféra střediska na nás působila velmi přívětivě, jak díky příjemným prostorám, tak díky přístupu pracovníků.

Děkujeme za možnost návštěvy.

Eva Vedralová, poradkyně rané péče

NAUTIS

Národní ústav
pro autismus, z.ú.

NÁVŠTĚVA DĚTSKÉHO CENTRA CHOCERADY

V říjnu 2024 poradkyně ze Středočeského kraje a Prahy navštívily **Dětské centrum Chocerady – Centrum komplexní péče**, které nabízí pro svoje klienty zdravotní služby, odlehčovací služby a vzdělávání.

Mile nás přivítala a celým zařízením provedla sociální pracovnice a fyzioterapeutka Mgr. Pavla Rojová. Přišel nás pozdravit i pan primář a ředitel MUDr. Pavel Biskup. Cílem setkání bylo seznámit se se službami, které centrum nabízí, a na oplátku představit naši službu rané péče. **Dětské centrum nabízí své služby rodinám s dětmi s mentálním, tělesným, sluchovým, zrakovým, jiným a kombinovaným postižením ve věku 0–18 let, a to bez ohledu na jejich místo bydliště.**

Původně Dětské centrum Strančice se před čtyřmi lety přestěhovalo do nově zrekonstruovaných prostor v Choceradech. Nové prostory působí vřelým dojmem, jsou promyšleně zařízené a velká zahrada přináší různorodou možnost pobytu venku během celého roku (ohniště, bazén, krytá terasa). Samotné prostory budovy nabízejí snoezelen, ergoterapeutickou místnost a nově i solnou jeskyni.

V rámci zdravotních služeb nabízí ordinaci praktického lékaře pro děti a dorost, dětského psychologa, fyzioterapii a dlouhodobou lůžkovou péči. Centrum dále nabízí ambulantní i dlouhodobou odlehčovací službu. Celková kapacita zařízení je 35 lůžek. Komplexnost služeb uzavírá vzdělávání pro děti se speci-

fickými vzdělávacími potřebami odloučeným pracovištěm MŠ a ZŠ Chocerady. Je zde vidět, jak může při péči o dítě dobře spolupracovat multidisciplinární tým odborníků napříč službami. Centrum dále rodinám nabízí společná setkání, do zařízení docházejí zdravotní klauni, členové souboru Loutky v nemocnici, canisterapeuti, probíhá muzikoterapie aj. Jelikož se jedná o zdravotnické zařízení, je zde i možnost zaučení pečující osoby do specifických zdravotních úkonů (např. obsluha PEG).

Cílem pana ředitele a celého týmu je vytvořit důstojné a důvěryhodné prostředí pro děti se zdravotním znevýhodněním a máme radost, že se jim to daří. Přesně tato atmosféra na nás působila po celou dobu naší návštěvy v zařízení.

*Olga Cudlínová, Pavla Těhníková,
poradkyně rané péče*

NÁŠ TÝM — SILVIE RÁŽOVÁ

Na tomto místě je prostor Zpravodaje vyhrazen pro představení poradkyň Rané péče Diakonie. I pro tentokrát zůstáváme v týmu poradkyň, které působí v lokalitě Prahy. Dnes pokládá otázky Eva Vedralová a směřuje je ke své kolegyni Silvii Rážové.

Silvo, vím, že máš bohaté profesní zkušenosti v oblasti pedagogiky, práce s dětmi. V rámci rané péče působíš nyní více než rok. Poděl se s námi o to, jak se tvá očekávání setkávala s realitou? Nastal moment, který byl pro tebe překvapením?

Přiznám se, že ke změně v pracovní oblasti jsem se odhodlávala hodně dlouho. Přeci jen, postavit se v padesáti znovu na startovní čáru v nové profesi chce už nějakou odvalu! Navíc, ze školství jsem odcházela s obavou, jestli se mi nebude stýskat, jestli dělám správnou věc... Dnes, když zajdeme s bývalými kolegyněmi na kávu a ony se zeptají, zda nelitují, můžu s čistým svědomím říct, že ne. To je dobré!

Zmiňuješ překvapení – tak těch byla celá řada a všechna vesměs pozitivní. Kdybych měla vybrat jen jednu věc, pak je to určitě přístup vedení k nám, poradkyním. Nikde jinde jsem nezažila tak velkou důvěru v zaměstnance, velkorysost, lidskost. Moc si toho vážím.

Co se ti na rané péči líbí nejvíc, co tě na ní nejvíce těší?

Opravdu moc mě těší náplň naší práce – zejména to, že je to služba terénní, že jen někde nesedíme u stolu v teple kanceláře nad papíry, ale naopak můžeme přinášet ten tolik potřebný klid a nadhled do domovů těch, kteří jsou často v zoufalé situaci a/nebo se jim z jakýchkoli důvodů nedaří. Není lepšího pocitu nás, poradkyň, když vidíme, že se rodina zase zvedá, že nachází zdroj radosti i tam, kde je to občas po čer-tech těžké.

Práce v rané péči má svá specifika... Přicházíme do soukromí rodin, se kterými spolupracujeme. Rády se setkáváme s kolegyněmi a sdílíme své zkušenosti, nicméně v terénu jsme často „jen“ sami se sebou. Jak vnímáš a pracuješ s těmito

skutečnostmi, které raná péče, přirozeně, přináší?

Máš pravdu, je to opravdu pestré! A to mě právě na téhle práci baví. I kdybys chtěla, nikdy nemůžeš upadnout do stereotypu. Mnozí lidé touží nacházet v životě rozmanitost a musejí na tom vědomě pracovat, a vidíš – my to máme zcela přirozeně a nemusíme pro to dělat nic. Navíc nám to, že jsme v terénu opravdu jen samy za sebe, dává úžasnou příležitost k určitému sebezpytu. Když vidím, jak houževnatí a silní naši pečující jsou, vnáší to i do mého osobního života hodně pokory a víry v lidství.

Do rodin často přinášíme různé pomůcky, hračky či knížky. Někdy se sami zapojujeme do výroby různých panelů, smyslových boxů, knížek či her... Co se nejvíc líbí tobě, s čím ráda potěšíš děti i jejich rodiny? Máš zkušenost s tím, že nějaký typ pomůcek či hraček rodiny obzvláště oceňují?

Především musím vyzdvihnout práci některých kolegyně, které jsou nadmíru kreativní a výrobu pomůcek dovádějí k dokonalosti. A co víc, velmi rády a ochotně sdílejí vyrobené pomůcky s ostatními. Tip na hračku či oblíbenou pomůcku ti nepovím – každá rodina je jiná a má jiné preference. Někdo nechce téměř nic, protože vnímá, že se ve snaze poskytnout svému dítěti co nejvíc podnětů nechal unést a svou domácnost doslova zavalil hračkami. Někdy nám takové rodiny dokonce hračky věnují, což oceňuji, protože v jiných rodinách je finanční situace horší a můžeme darované hračky poslat dál, samozřejmě se souhlasem původní rodiny. Ale obecně vzato mám ráda hračky či pomůcky typu Montessori, a to už z období, kdy jsem sama byla mámou dvou malých dětí.

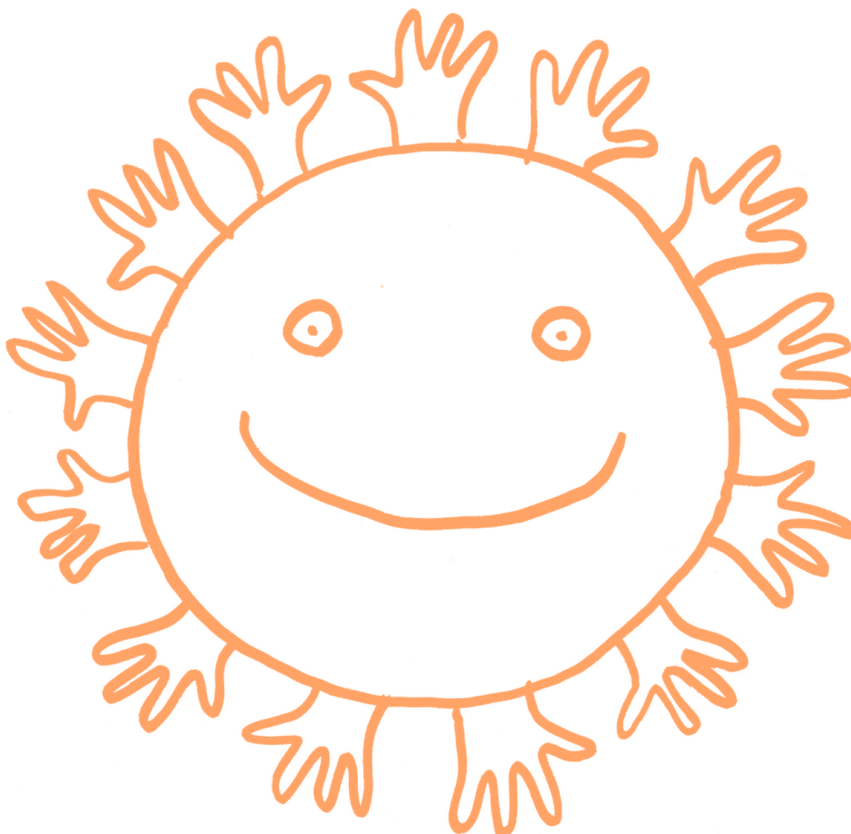
Silvo, vím, že máš moc ráda období Vánoc... Nedá mi tedy nezeptat se: Jak trávíš dobu, kdy se čas nachyluje k těmto zimním svátkům?

Vzhledem k tomu, že zima v Praze se mi zdá tmavá a dlouhá, upínám se hodně k době adventu a Vánoc. Výzdoba spojená s vánoční tematikou, svíčky, světylka, vůně svařeného vína a vanilky ty temné zimní dny zalévají světlem a teplem. Kdo by to neměl rád! Jako věřící navíc dobu adventu prožívám trochu jinak – místo honby za hmotnými dary se kochám krásou kostelů a kapliček, vyrábím adventní věnce, věnuji se procházkám po lese se svými psy, ztišuji se a vnitřně se ladím na postní období, období očekávání.

Je dost dobře možné, že jsem se zapoměla zeptat na něco zásadního.... Možná je ještě něco, co bys chtěla čtenářům Zpravodaje říct.

Chtěla bych popřát všem – našim klientským rodinám i zaměstnancům Diakonie – hodně zdraví, síly, radosti, naděje a humoru. Požehnané vánoční svátky!

Ptala se Eva Vedralová, poradkyně rané péče

JAK SI VYROBIT SVOU VLASTNÍ KNÍŽKU S PIKTOGRAMY

Knížky s piktogramy asi známe všichni; můžeme se s nimi setkat zejména v [nakladatelství Pasparta](#). Pro děti s komunikačními poruchami jsou moc užitečné; pomáhají hlavně dětem s vývojovou dysfázií nebo s poruchou autistického spektra. Piktogramy zvyšují porozumění textu, přispívají však i k osvojování čtenářských dovedností. Zkrátka jsou prima, bohužel ale celé řadě našich dětí nevyhovují – třeba proto, že jsou někdy piktogramy příliš malé, jindy jich může být v knížce příliš mnoho.

Pustili jsme se tedy do vylepšování vlastních; cílem bylo vytvořit pomůcku, která by byla hlavně variabilní a tím i využitelná pro více dětí.

Tady vám ukážeme, jak jsme upravili knížku *Vombat Jirka* zachraňuje autorky Evy Papouškové. Nalákal nás hlavně jednoduchý příběh s opakujícími se motivy, moc se nám však líbí i výtvarné zpracování Galiny Miklínové (ta je mimochodem i autorkou našeho loga).

Vzhledem k tomu, že je pro nás důležitá zejména variabilita, potřebujeme, aby se s piktogramy dalo manipulovat. Kam ale s nimi, aby se neztrácely ve chvíli, kdy je neužíváme? Nakonec jsme zvolili řešení v podobě plastové obálky připevněné kroužky k zadní straně knížky.

Druhá strana obálky zároveň slouží jako plocha pro připevnění piktogramů; pomáhá zde starý dobrý kamarád - samolepící suchý zip.

Na každé stránce lze přiřadit ke klíčovým pojmům odpovídající piktogramy. Někdy jich použijeme méně.

Jindy více – vždy se řídíme schopnostmi našeho dítěte.

Pro celou knížku jsme vytvořili asi 30 piktogramů. Piktogramy jsou z [programu In Print](#), ale stejně dobře jsou využitelné piktogramy z [webu Arassac](#), které jsou volně k dispozici k nekomerčnímu použití.

V případě, že pro potřebný pojem není odpovídající piktogram, pomáháme si fotkami z internetu nebo přímo oskenovanými obrázky z knížky. A nezapomí-

náme na nápisy – dítě se tak může začít přirozeně a nenásilně seznamovat s písmem.

A do jaké knížky se pustíte vy? Těšíme se na sdílení!

Pavla Foster Skalová, poradkyně rané péče

SMYSLOHRANÍ

Pomalou nastává období zimy, a jelikož s touto roční etapou přichází ruku v ruce i dlouhé zimní večery a sezóna rýmiček (a tudíž více času stráveného doma), ráda bych s vámi sdílela tip na smyslohraní, nebo jinými slovy senzoricou hru.

Jedná se o takový způsob hry, který působí na několik smyslů zároveň – zrak, čich, sluch, hmat. Chuťový vjem je záměrně vynechán, aby bylo zřejmé, že nic ze hry nemá místo v puse. Zároveň dochází ke stimulaci mozku, procvičení koordinace oko-ruka, jemné motoriky a rozvoji kreativity. Hraní je přirozené a zábavné.

Ke smyslohraní lze využít materiál, který máme běžně v kuchyni – luštěniny jako cizrna, čočka (červená, zelená, hnědá, černá), fazole, dále to může být rýže, krupice, těstoviny. Stačí přidat potravinářské barvivo a trochu octa a místo rýže máte v tu ránu moře nebo trávu. Samozřejmě se veškerý smyslový materiál dá pořídit již obarvený, ale není složité si jej vytvořit doma, navíc s finanční úsporou.

Prvotním krokem by však mělo být zvolení tématu – farma, ZOO, život v oceánu, v lese, podzim, Vánoce... Do hry můžete zapojit figurky z lega, stavebnic... Cokoliv vás napadne.

Přípravení takové hry může znít komplikovaně, ale věřte, že méně je někdy více, zvláště pro začátek. Je vhodné začít pouze seznámením s materiálem, zvukem přesypání a jeho vlastnostmi. K tomu stačí přidat misky a lžice. Některé děti se nerady ušpiní, a tak jim budou více vyhovovat sypké a suché suro-

viny. Pro ostřílenější lze přidat například sliz, vodní perly (lze vytvořit z tapioky), nebo postačí obyčejná voda. Je dobré pamatovat, že ze začátku a zejména u menších dětí je vhodná vaše přítomnost, a to nejen pro zopakování pravidla, že materiál není k jídlu. Děti se učí nápodobou, a tak je fajn vrátit se do dětských let a začít si hrát sám. Je výhodné také od začátku upozornit, že vše zůstává v boxu, kde je hraní připraveno. Toto dětem opakujte vždy, když začnou hrací plochu rozšiřovat na podlahu, stůl či pohovku. Je zřejmé, že nějaký materiál se usype nebo vypadne, ale pokud to děti dělají schválně, je příhodné je usměrnit. Pokud si děti budou hrát se sourozencem či kamarádem, je také dobré si procvičit, že když něco drží v ruce jeden, nebude mu to druhý brát z rukou, ale počká, až si dohraje.

V čem konkrétně pomohla senzoricá hra nám? Jednoznačně s přecitlivělostí na taktilní (hmatové) podněty, kde postupem času posouváme hranice, dále v rozvoji symbolické hry, zlepšení jemné motoriky a plynule také s rozvojem slovní zásoby. Moje dcera Eliška se nejdříve velmi zdráhala strčit ruce do fazolí, a dnes už s přehledem zvládá rýži a sliz. Se zvýšením této tolerance se začíná zlepšovat i snášenlivost některých potravin. Určitě vám smyslohraní za nás obě moc doporučuji!

Markéta Lettko

Poznámka: V některém z dalších čísel našeho Zpravodaje se můžete těšit na tipy a zkušenosti kolegyně ze Středočeského kraje, které se pustily do výroby senzoboxů na motivy konkrétních knížek.

MAMINČINY OBRÁZKY JAKO DALŠÍ PODPORA PRO KRYŠTŮFKA

Dovolte mi představit vám maminku Zuzanu a jejího čtyřletého syna Kryštůfka, kteří žijí společně s dalšími členy rodiny v menším městě na severu Čech. Zuzana využila své záliby realistické kresby a tvoří svému synovi obrázky šité na míru. Rády bychom s vámi sdílely její zkušenosti spojené nejen s touto formou vizuální podpory komunikace.

Mohla byste prosím našim čtenářům představit vašeho syna? Jaký je?

Náš syn se jmenuje Kryštůfek, je to čtyřletý chlapec a svým způsobem vlastně naprosto dokonalý. Ačkoliv je to velmi lehká otázka, na kterou bych měla jednoduše odpovědět, tak i přesto je to vlastně otázka těžká.

Kryštůfek je jako kniha. Na obalu nic nepoznáte, ale uvnitř nejsou všechny stránky pohromadě. A i když jsem ze začátku byla celkem vyplašená, tak dnes už je pro nás dokonalou knihou, která má stránky krásné. Každopádně máme zatím diagnózu VD – vývojová dysfázie, diagnóza PAS je zatím otevřená. Kryštůfek je báječný kluk, který ze všeho nejvíc miluje auta. Je to jeho vášeň. Dále Lego Duplo a nově se přidalo Lego. Tím, že miluje auta, tak je také rád staví. A je krásné ho u toho pozorovat, mě samotnou by nenapadlo, co dokáže postavit a vymyslet.

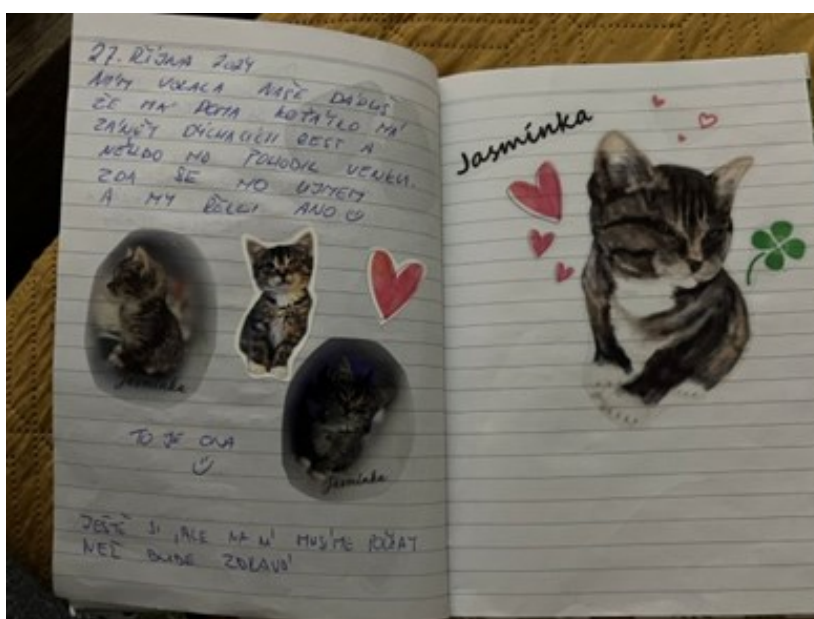
Poslední jeho srdcovkou jsou zvířátka. Doma máme fenku Jack Russell teriéra Coffinku - pro ni má i jméno „Pupí“. Zapomněla jsem dodat, že Kryštůfek skoro nemluví. Používá jen pár funkčních slov a ti, koho opravdu miluje, získali také jména.

Nově k nám přišla kočička jménem Jasmínka. Na tu volá „čiči“ a je u toho vidět jeho obrovská láska. Jednoduše na svoje, ale i jiné čtyřnohé chlupáče je opravdu hodný, až je to u čtyřletého dítěte pozoruhodné. Bohužel není vše jen růžové, i u nás se objevuje složitější poloha.

Když má Kryštůfek horší den nebo pokud je emočně unavený, nastává pláč, vztek a může si ublížit. Věřím, že jednou i tohle aspoň částečně překonáme, protože už ušel kus cesty.

Obdivuju všechny maminky, které to mají podobně.

Jaké byly vaše začátky v hledání cest, jak se lépe mezi sebou dorozumět? Víím, že jste například zkoušela fotografie, obrázky, ale i znakování. Bezva bylo natočené video pro rodinu, aby všichni využívali stejná gesta.

Tohle vše vlastně začalo, když jsem poprvé oslovila ranou péči. Získala jsem spoustu rad, nápadů a otevřely se mi tím dveře dál. Předtím jsem tápala a nemohu úplně říci, zda bych byla tam, kde jsem dnes. Malému byly asi tři roky. Naše začátky byly katastrofou. Často jsem nerozuměla, co po mě syn chce, bylo to velmi vyčerpávající pro obě strany. Jedním z prvních doporučení bylo zkusit využít fotky a znakování. Tak jsem se do toho pustila a měla jsem opravdu výsledky. Kryštůfek pochopil, že pokud mi ukáže třeba sušenku nebo banán na obrázku, tak půjdu a dám mu to, a nastane spokojenost na obou stranách, protože si rozumíme! V začátcích nám to opravdu hodně pomohlo, ale nebylo to zadarmo. Je to jako když učíte štěně nový povel, tak dostane odměnu. Ale pak to nemusí být s tou sladkou odměnou jednoduché, protože ji pořád vyžaduje, ale i to jde odbourat a nahradit jinou např. zatleskáním. A protože Kryštůfek ne úplně u všeho vydrží, chce to vymýšlet nové a nové věci. Přišla řada i na znakování a máme pár znaků, ví, k čemu jsou, a umí je použít. Vše chce čas a trpělivost.

Ráda vám ukážu, co nám pomohlo hned na začátku: Naše úplně první kartičky, kde má vše, co potřebuje. Od hotového jídla, ovoce, zeleniny, hraček, hygieny, přes něco dobrého až po rodinu. Také ANO a NE. Toto byl náš základ a začátek naší cesty. Posunulo nás to dál. Chce to vydržet a věřit. A ano, i mě ze začátku Kryštůfek ignoroval...

Jak se vám dařilo vše propojovat ve vašem obvyklém dni?

Vše jsem používala hlavně proto, aby chápal, co po něm chci, co se bude dít. Například, když jsme šli naproti bráchovi ke škole, ukázala jsem Kryštůfkovi obrázek školy a bráchu. Chodíme často stejnými cestami. Když měli přijít babička s dědou, tak jsem mu ukázala fotky těsně před jejich příchodem. A tak to šlo s dalšími situacemi a obrázky, ať to bylo jídlo nebo cokoli jiného, postupně jsem přidávala další. Ale vše nešlo. Obrázků bylo nespočet a nebylo možné je nosit všude s sebou. Proto jsem nechala jen ty důležité a přiřadila znakování. Každé dítě je přeci jen jiné, každému vyhovuje jiný systém. Postupem času jsem zjistila, že to chce spíše jednoduchost. Zkrátka ať toho není moc.

Pomáhalo a pomáhá nám to v situacích, kdy syn neví, co se kolem děje, snažím se takto vysvětlit, co teď bude nebo kam půjdeme.

Nebudu ale lhát, ne vždy to zabere. Někdy s tím nehnou už ani já. Je to těžké říct, ne vždy to funguje. Ale vždy doufáte, že to fungovat bude, a pokud tomu věříte, tak to tak opravdu bude. Občas si říkám, že další den bude třeba lepší, a je. Jak se říká: Všechno špatné je k něčemu dobré.

Krom zmiňované vizuální podpory a gest jste využila svůj výtvarný talent a realistickou kresbu. Jak je to v současnosti?

Nejlepší asi bude praktická ukázka s fotografiemi.

Toto je náš rychlý a efektivní základ – klíčenka. Slouží to hlavně všem, kdo nerozumí a Kryšťůfka tolik neznají. Má ji přidělanou na batohu a kamkoliv jde, má ji vždy u sebe. Jako základ jsem použila znakování (co zná a umí) a přidala obrázky.

Vzpomínkový blok – to je úžasná věc. Vedeme si různé záznamy vzpomínek, dobré i špatné. Děti se mohou vrátit k tomu, kde se jim líbilo, i když nám to nedokážou říct slovy. Používáme termální tiskárnu. Nově jsem začala kreslit pro Kryšťůfka i nálepky, aby to měl pestřejší, lepší si je i sám.

Na lednici má popsany každý den. Hodně jsem se inspirovala na internetu. Pak už jsem vše malovala sama v tabletu. Hlavně využíváme věci, které máme doma.

Váš syn začal navštěvovat od října MŠ. Je zařazen do klasické třídy s asistentkou pedagoga. Jakými obrázky jste syna vybavila a jak jsou využívány?

Obrázky jsem již zmínila výše. Nosí je stále u sebe na batohu. To je takový náš základ. Paní učitelky i paní asistentka mají popsané některé, např. nočník, u kterého syn řekne jen „pipí“ a je jasné, že potřebuje na nočník (ve školce má naštěstí možnost mít stejný jako doma). To je skvělé, protože stále nosí pleny, a tak je to takové složitější. Jsem moc ráda za úžasné paní učitelky i paní asistentku. Vždy je to jen o lidech a já natrefila na ty dobré. Dále používáme obrázek vody, protože Kryštůfek neřekne pít nebo vodu přímo, vodu znakuje, tudíž máme obrázek jeho lahvičky a znaku, ať každý ví. Tak to máme i u dalších pojmů: papat + znak, teď ne + znak a mňamky + znak.

Jaké máte další plány v „obrázkové podpoře“?

Na to asi úplně odpověď nemám, běžně to probíhá tak, že mě něco napadne a jdu to hodit na papír. Nikdy dopředu neplánuji, až tehdy, když dostanu nápad, zkusím to nanečisto a začnu nad tím přemýšlet a vymýšlet.

Dá se tedy říci, že je vaší inspirací syn?

Ano, tím, že tu je. Inspiruje mne tím, jaký je a jak se dívá na svět. Kryštůfek je jedna veliká inspirace. To on stojí za veškerou mojí tvorbou, nejde o to, kdo to uskuteční, ale kdo to vymyslí a, on je opravdu génius. Miluju jeho stavby, díky tomu mě přivádí zas na nové a nové nápady.

Momentálně zkoušíme dělat svoje vlastní trička a své vlastní nálepky. Chci, aby to bylo originální a vystihovalo to Kryštůfka takového, jaký je, jaký má svět kolem sebe, a to, co má rád. To doplňuji obrázky a pro ty, kdo umí číst, i texty. Často se setkávám

s tím, že lidi po nás hází pohledy, myslí si, že je syn nevychovaný. Tak ať si přečtou, že to není tak, jak to vypadá. Sice do toho nikomu nic není, ale třeba se o tom jednou začne více hovořit a lidi pochopí, že být „výjimečným“ není nic špatného.

Měla byste pro ostatní rodiče, kteří přemýšlejí o kreslení obrázků, nějaký vzkaz?

Vnímejte své děti, co mají rády nebo dělají rády. Ať už je to kreslení nebo stavění čehokoliv, co vás napadne, nebo vidíte, že v něčem vynikají, jde to určitou formou převést na papír k prospěchu vašich šikulek i vás. Věřím, že to pomůže a budou mít i radost.

Ráda bych jako poslední ukázala Kryštůfkovu tvorbu autíček z Lega. Vyfotila jsem je a digitálně je nakreslila. Připadají mi naprosto dokonalá. Kryštůfek tvoří stále nové a nové věci.

Chtěla bych všem poděkovat za přečtení a za možnost představit tvůrce všech zmíněných nápadů. Všem rodičům přeji plno krásných nápadů, protože naše děti jsou prostě ORIGINAL.

Zuzana, maminka Kryštůfka

Velmi vám děkuji za inspirující rozhovor.

Radka Pochobradská, poradkyně rané péče

CO NÁM DÁVÁ ZNAKOVÁNÍ

Cecilka se nám narodila v březnu 2023, a protože má Downův syndrom, rozhodli jsme se po konzultaci s Ranou péčí Diakonie absolvovat hned na podzim stejného roku znakovací kurz pro celou rodinu.

Dnes je Cecilce dvacet měsíců a ve své podstatě vůbec nic neříká. Ovšem v komunikaci je velmi čilá a k porozumění nám opravdu velmi pomáhá znakování.

Znakovat jsme začali, když jí bylo okolo sedmi měsíců a samozřejmě se dlouho nic nedělo a pro nás bylo celkem obtížné znakování zapojit do běžné komunikace. Měli jsme i období, kdy jsme ve znakování povolili a už jsem na Ceci z rodiny ukazovala jen já, a to pár slovíček jako mléko, ještě, papat... **Zlom nastal**, když po jejím jednom roce na nás ukázala znak pro jídlo a po pár dnech znak ještě. Hrozně nás to namotivovalo a opravdu jsme měli pocit, jako kdyby promluvila.

Dneska umí cca 18 znaků a nové pořád přibývají. Někdy je těžké odhadnout, co nám ukazuje, ale z kontextu to člověk pochopí, a dokonce přijde na to, že si sama pro dané slovo zvolila svůj vlastní znak.

Rádi se necháme inspirovat a na její nápady přistupujeme. Myslím, že z její strany je to intuitivní záležitost ovlivněná jejími motorickými schopnostmi.

Neříkám, že je to snadné a že nemáme rezervy, ale rozhodně to stojí za zkoušku a je třeba dát tomu čas. Protože nám to s Cecilkou prohloubilo vztah a velmi nás to spojilo! Jsem šťastná, když mi ukáže, že chce přidat jídlo nebo že slyší vedle z pokoje bráchu. Člověk může na některé věci zapomenout a naopak se může těšit z porozumění. Nehledě na to, že vidím, jak to i Ceci mentálně posouvá. Cítím to jako plnohodnotnou komunikaci, a proto nemusím frustrovaně doma čekat, kdy řekne „máma“, a můžu věřit a těšit se na její první opravdové slovo.

Za znakovací kurz, který jsme před rokem absolvovali, jsme nesmírně vděční a neměnili bychom. Stejně tak je nám obrovskou oporou a hnacím motorem paní Skalová z rané péče.

Moc děkujeme!

Kuchinkovi

Ukázky znaků:

MYŠ

JEŠTĚ

KRÁVA

PAPAT

PŘÍBĚH VEDOUcí K OTEVŘENí DĚTSKÉHO ODBORNÉHO LÉČEBNÉHO ÚSTAVU V KARVINÉ V LÁZNÍCH DARKOV

Ráda bych vám popsala příběh, který vedl k otevření dětského odborného léčebného ústavu v Karviné. V březnu 2018 se narodila Stázinka, moje dcera a neteř generální ředitelky Lázní Darkov, Pavlína Filipi.

Ačkoli se zdála být zdravá, na její první narozeniny jí byla diagnostikována vrozená vývojová vada mozku – ageneze corpus callosum, což znamená, že jí chybí propojení mezi pravou a levou hemisférou. Později jí byl diagnostikován i vzácný syndrom známý jako Alazami syndrom, který v České republice postihuje pouze tři děti a celosvětově jen asi 30 doložených případů, ale postupně se pomocí diagnostických metod odhalují další děti se stejným syndromem.

Obě tyto diagnózy spolu nejspíš nesouvisí, ale obě způsobují řadu zdravotních komplikací, především opožděný psychomotorický vývoj, nicméně nikdo nám nebyl schopný říct, jak se bude její stav vyvíjet, a prognózy lékařů nebyly příznivé. Předpokládalo se, že Stázinka nikdy nebude schopna chodit, mluvit ani být soběstačná.

Proto jsme se s partnerem rozhodli, s pomocí mé sestry (Pavlína Filipi), že se přesuneme na nějaký čas do Karviné, jelikož jako ředitelka Lázní Darkov měla možnost uspišit její ambulantní a lázeňskou rehabilitaci, ale i tak jsme museli čekat. Okamžitě jsme však začali pracovat s fyzioterapeuty, kteří měli s dětmi zkušenosti – postupně pracovali na Stázčinně pohybu, jelikož v roce pouze válela sudy. Takže se postupně učila lézt, sedět a později i chodit. Vše probíhalo ve spolupráci s dětskou ambulantní rehabilitací v Karviné, kde se podařilo Stázinku rozchodit. Bylo neuvěřitelné, jaké dělala pokroky.

Díky včasnému začátku rehabilitace dnes Stázinka chodí, jezdí na kole, a dokonce se i snaží lyžovat. Tento úspěch byl překvapením pro mnoho odborníků a ukázal, jak důležitá je včasná a efektivní rehabilitace.

Úsilí nekončí, neustále hledám terapie, které by Stázince pomohly. Vhodnou ergoterapii, fyzioterapii, logopedii a hipoterapii. Ve spoustě věcí nám pomohla i Raná péče Diakonie a její poradkyně, začátek je

totiž pro rodiče vždy těžký, náhle se o 360 stupňů změní váš život a musíte se učit přijmout, že máte postižené (zdravotně znevýhodněné – jak se to teď říká) dítě. Důležitá je psychická podpora rodičů, vědomí, že na to nejste sami, je nedocenitelné. My jsme měli podporu celé rodiny, celých Lázní Darkov – od servírek, pokojských až po fyzioterapeuty a lékaře, kteří se o nás každý den starali.

Dětský odborný léčebný ústav v Lázních Darkov

Příběh Stázinky vedl k myšlence založit speciální oddělení dětské rehabilitace. Po několika letech příprav byl Dětský odborný léčebný ústav (OLÚ) v Lázních Darkov v září 2023 otevřen. Nový ústav se nachází v Rehabilitačním sanatoriu v Karviné-Hranicích, kde se nachází i Odborný léčebný ústav pro dospělé. Hodně lidí se sestry ptalo, proč nedat děti do samostatné budovy. Důvod je zcela jednoduchý: řadu unikátních robotických přístrojů, které mají v lázních k dispozici, lze využít i pro děti.

Kromě rehabilitačního pracoviště Lokofit a robotické rehabilitace je zde i herna pro děti a kuchyňka pro maminky. Pro děti je zajištěna také školní výuka a volnočasové aktivity.

Kapacita dětského OLÚ je 34 lůžek. Děti s pohybovými a neurologickými problémy se zde mohou léčit od 2 do 18 let věku. Léčba je dostupná nejen přes zdravotní pojišťovnu, ale i pro samoplátce. Lázně Darkov jsou nyní připraveny přijímat dětské pacienty a poskytovat jim špičkovou péči a moderní rehabilitaci, čímž se stávají místem naděje pro rodiny s dětmi se zdravotním znevýhodněním. Příběh Stázinky je příkladem toho, jak mohou osobní příběhy a odhodlání jednotlivců vést k významným změnám a pomoci mnoha dalším lidem.

Více informací naleznete v následujícím odkazu:

<https://www.laznedarkov.cz/odborny-lecebny-ustav-pro-deti>

Diagnózy dětí vhodné k léčbě v OLÚ DARKOV:

Nemoci NERVOVÉ

- syndrom periferního motorického neuronu jakékoliv etiologie
- svalová dystrofie a jiná svalová onemocnění
- dětská mozková obrna, mozečkové syndromy, hybné poruchy v rámci malých mozkových postižení
- jiné hybné poruchy centrálního původu: hybné poruchy po zánětech mozku a míchy, autoimunitní, degenerativní a heredofamiliární onemocnění ovlivnitelná rehabilitační péčí, hybné poruchy po cévních příhodách mozkových, hybné poruchy po úrazech mozku a po operacích nádoru centrální nervové soustavy

Nemoci POHYBOVÉHO ÚSTROJÍ

- juvenilní chronická aritida a jiná chronická revmatická onemocnění kloubů a páteře
- vrozené či získané ortopedické vady
- stavy po úrazech a ortopedických operacích při poruše motorických funkcí
- skolióza vyžadující korzet od I/b podle Cobba v soustavné rehabilitační péči
- osteochondrózy ve stádiu reparačním: Morbus Perthes ve stádiu reparačním; primární a sekundární osteoporóza dětského a dorostového věku

Přeji Dětskému OLÚ v Karviné, aby se mu dařilo a pomohl co nejvíce dětem.

Zuzana Vachlová, máma Stázinky

Copyright © prosinec 2024 Raná péče Diakonie
All rights reserved.

Redakční práce: Alice Pexiederová
Sazba: Lucie Černíková
Ilustrace s ručičkami: Martin Rybář
Autorka postavičky z titulní stránky: Galina Miklínová

Pracoviště Rané péče Diakonie:

Machatého 683/10, Praha 5
Domažlická 1159/9, Praha 3
Vídeňská 9, Klatovy
Pod tratí 232, Teplice

Kontakt:

tel: 235 518 392
e-mail: info@rana-pece.cz
www.rana-pece.cz
www.facebook.com/RanaPeceDiakonie
www.instagram.com/rana_pece_diakonie

Jsme součástí **Diakonie ČCE - Střediska celo-**
státních programů a služeb

Čajkovského 1640/8
130 00 Praha 3
www.scps.diakonie.cz

Ředitel: David Michal

Vedoucí rané péče:
Mgr. Anna Slováčková

Koordinátorka:
Petra Dušánková

Poradkyně rané péče:
Mgr. Barbora Jiráková
Mgr. Alena Kunová
Mgr. Pavla Foster Skalová
Mgr. Veronika Strenková
Bc. Alice Pexiederová
Bc. Monika Menclová, DiS.
Mgr. Alexandra Chomiszaková
Mgr. Vlasta Spilková
Mgr. Eva Vedralová
PhDr. Kateřina Štinglová
Bc. Sabina Havrilčová
Mgr. Daniela Horáčková
Bc. Jana Javorská
Mgr. Andrea Šírová, DiS.
Mgr. Radka Pochobradská
Mgr. Anna Opatrná
Mgr. Silvie Rážová, DiS.
Mgr. Pavla Těhníková
Bc. Olga Cudlínová
Bc. Barbora Kremlová (na RD)
Mgr. Kateřina Cingl (na RD)

Sociální pracovnice:
Mgr. Lucie Černíková

Děkujeme paní **Jitce Rohanové** za první korektury textů a **všem statečným přispěvatelům** za chuť se s námi podělit o své zkušenosti.

**NEMÁTE-LI ZÁJEM ZPRAVODAJ DOSTÁVAT, NAPIŠTE PROSÍM VÁŠ POŽADAVEK
NA INFO@RANA-PECE.CZ.**